

Fotózó kamaszok, avagy a 14–18 éves korosztály fotózási szokásai az információs társadalomban⁹

*Információs csatornák és ifjúsági kultúra
az iskola falain innen és túl*

Diplomázó rajztanárként kíváncsi voltam a középiskolások vizuális kultúrájára, és ehhez megfelelő témát kerestem. Elsősorban azért választottam a fotózást, mert az a kamaszok elég széles körét érinti, hiszen 90%-uk fotózik valamivel: mobiltelefon kamerájával, digitális géppel és nagyon kevesen analóg géppel. A fotózás „demokratizálódása” (FLUSSER 1991) már korábban elkezdődött, de a digitális technológia fejlődése, ezáltal az olcsó, digitális gépek, illetve az elérhető áron megvásárolható kamerás mobiltelefonok megjelenése, nem utolsósorban az internet iskolai és otthoni elterjedése jelentette az áttörést.

Az alapkérdés tehát: mit fotóznak a kamaszok, mivel fotóznak, és mit kezdenek a fotóikkal. Itt lép a képbe a világháló. Érdekelt, milyen kapcsolat van az internethasználat és a fotózás között, felteszik-e a fotókat a világhálóra, letöltenek-e képeket róla, azokat felhasználják-e saját fotóik megalkotásakor, esetleg csak ötleteket gyűjtenek, tanulnak belőlük. Felmerül a hogyan kérdése is (hogyan fotóznak a kamaszok) és az, hogy ki miért fotózik, tehát a fotózás megközelítése filozófiai oldalról.

A kutatás módszere a kérdőíves kikérdezés. A hagyományos és digitális kérdőívet statisztikailag, illetve tartalomelemzéssel dolgoztam fel. A számomra fontos kérdésekről beszélgetést is szerveztem. A minta nem képviseli a magyar 14–18 éves korosztály egészét, noha elég tágas, több ezer főre kiterjedő minta fókuszálásával választottam ki a megkérdezetteket. A mintán belül három különböző csoportot vizsgáltam.

1. Hobbiszinten vagy annál kicsit komolyabban fotóznak, és rendszeresen használják az internetet (50 fő).
2. Gimnazisták és művészeti szakközépiskolások (40 fő).
3. Felteszik a fotóikat valamelyik fotósoldalra, illetve rendszeresen indulnak fotópályázatokon (70 fő).

Ács Eszter (16): Ich liebe Dich Strasse

9 Tanári szakdolgozat. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Tanárképző Tanszék, 2007.

A válaszolók az ország különböző településein élnek, háromnegyedük város lakó, és mindannyian gimnáziumba, illetve szakközépiskolába járnak. Ebben az ismertetőben nem fogok kitérni a csoportok közötti különbségre, inkább megpróbálom minél plasztikusabban jellemezni a kamaszok fotózási szokásait.

A KULTURÁLIS HÁTTÉR

Napjaink különböző társadalmi mintái és értékei testet öltenek az ifjúsági kultúrában. Ma már sok szempontból az ifjúsági kultúrához igazodik az univerzális kultúra, ugyanakkor folyamatos érték- és mintaváltozáson megy keresztül dominánsan a média és az internet hatására. Az internet, a mobiltelefon, a digitális fényképezőgép elterjedése széles körben már nem a vizuális forradalomhoz, hanem az információs és a digitális forradalomhoz köthető, és elválaszthatatlan a 14–18 éves korosztálytól, amely számára már második osztálytól kötelező a számítástechnika, és médiaoktatásban is részeseül. A digitális és információs forradalom az úgynevezett harmadik tudásforradalom, amely döntő módon befolyásolja viszonyunkat a képi világhoz.

Az iskolai ifjúsági korszak tehát annak az új kommunikációs formának a melegágya, amelynek segítségével a fiatalok virtuális terek és virtuális közösségek időszakos résztvevőivé válhatnak. Mobiltelefonjukkal vagy az internethez kapcsolt számítógépeikkel, akár napi huszonnégy órán át realtime kapcsolatban állhatnak a számukra fontos vagy érdekes csoportokkal. Itt hivatkozom Nyíri Kristófra (1999), aki állítja: „Minden vonatkozó tapasztalat azt bizonyítja, hogy az odaadó virtuális aktivitás éppenséggel együtt jár az odaadó valós emberi tevékenységgel.” (Tudom, ezzel a kijelentéssel távolról sem ért mindenki egyet, aki a témával foglalkozik.)

Egy lehetséges magyarázat a fotózás indokaira

„A fogyasztás egyre inkább az egyén szimbolikus vágyait elégíti ki, semmint a család vagy a közösség praktikus, hasznos igényeit. Úgy tűnik, az, hogy kik vagyunk, egyre inkább azon keresztül kezdett jelentést nyerni, hogy mint egyének mit birtoklunk: az anyagi javak lettek a személyes és társas identitás szimbólumai.” Az ily módon jellemzett embertípusnak Riesmann (1983) a *kívülről irányított karakter* nevet adta, jelezve ezzel a külső viszonyítási pontok (pl. a tömegkommunikáció által sugallt értékek, birtokolt javak) jelentőségének növekedését az itt említett közösségi megerősítést

Krizsán Lili (14): Hajnalban

„A fotózás azért fontos nekem, mert sokszor gyönyörködöm a világban, és bizonyos pillanatokot csak egyszer lehet megélni, máskor nem. Továbbá a gépen keresztül olyan hangulatot, érzéseket lehet közölni, amit másképp nehezen. Bizonyos dolgokat más dimenzióban lehet megjeleníteni.” (16 éves fiú)

igénylő cselekvők között. A tinédzserek sem kivételek ezalól. Konkrétan a fotózás kapcsán *Montvai Attila* (1985) írja, hogy általánosan elterjedt fényképezési attitűd, hogy a látottakat begyűjtjük: az ilyen jellegű fotózás célja a látvány birtoklása. Az, hogy hol jártunk és miket fotóztunk, egyfajta státuszsimbólummá válik. A státuszsimbólum nemcsak a társadalmi pozíció azonosításában jelentős tényező, de kifejezi az egyén életstílusát, személyes és kulturális értékeit is. Ez az esetünkben azt jelenti, hogy a kamaszok a státuszuk biztosítása érdekében fotóznak: voltam nyaralni a horvát tengerparton, megvan a fényképe a legjobb fej osztálytársamnak stb.

A FOTÓZÁS FEJLESZTŐ HATÁSA

A fotózás a gondolkodás, önismeret, térszemlélet, vizuális kifejezőképesség és elemzőképesség fejlesztésében játszik szerepet, amint azt a kutatási eredmények igazolják.

A gondolkodás nem pusztán fogalmi síkon történik, hanem képzetekben is. A vizuális gondolkodás áll talán a legközelebb a mentális képekben való gondolkodáshoz. A mentális képekről sokan értekeztek (Wittgenstein, Arnheim), ezek a képek befogadása során is fejlődnek, így a fényképek befogadásában is igen nagy szerepet játszanak.

A fényképezés mint művészeti tevékenység különös módon igen pozitívan befolyásolja az énkép kialakulását és az önismeretet. És itt ne csak a portrékészítésre gondoljunk, hanem arra a folyamatra, amely például fotózás közben zajlik. Melyik téma vonz? Hogyan mutassam be? Milyen környezetbe ágyazzam? Vagy ahogy *Gerbner* (2000) fogalmaz: a serdülők médiahasználata az aktív önszocializáció egyik legjellemzőbb példája. Ők a médiumokat gyakran önmaguk meghatározására használják. *Arnett* (1995) szerint a serdülők médiahasználatára legjellemzőbb öt sajátosság az identitáskifejezés, az élménykeresés, a szórakozás, az ifjúsági kultúrával való identifikáció és a megküzdés. Az iwiwen szereplő bemutatkozások ezt igazolni látszanak, gondolok itt elsősorban az identitáskifejezésre és az élménykeresésre.

A vizuális képességek fejlődése kapcsán sok írás született a rajzi fejlődésről. Kifejezetten a fényképezés és a kreativitás összefüggéseiről nincs adatom, viszont az a tapasztalat, hogy a fejlett vizuális képességekkel rendelkező kamaszoknak fejlett képi gondolkodásuk van, és ezt a vizuális művészetek legkülönbözőbb területein képesek alkalmazni. Nem gondolom, hogy a fényképezés hatékonyabban segíti elő a kamaszok fejlődését, mint például a rajzolás vagy a szobrászkodás, inkább azt

„Céлом, hogy a fotózással tökéletesen ki tudjam fejteni magam, egyelőre még csak a gondolataimat igyekszem képekbe önteni. Két dolog van, amit nagyon szeretek fényképezni: tükröződések és árnyékokat... Ezek nagyon kifejezők, és könnyű velük gondolati útra terelni a képet.” (16 éves fiú)

Kovács Gabriella (16) fotója: devianart.com

hiszem, hogy vannak olyan kamaszok, akik fejlett vizuális képességekkel rendelkeznek, és nem tudnak jól rajzolni, ami elveheti a kedvüket. És ebben az esetben itt van a sikert kínáló eszköz: a fotózás. A vizuális fantázia megnyilvánulási lehetőségei igen széles körűek, és a diákoknak látniuk kell a teljes palettát ahhoz, hogy választhassanak. A fényképezés és a minőség kérdésével foglalkozik *Féjja Sándor* (1975), aki szerint: „Nem minden fényképező ember rendelkezik az alkotó személyiség sajátosságával. Viszont az, aki az egyszerű emlékek megörökítésén túlmenően fotószerűen ábrázol: közölnivalóját sűrítetten, lényegét hangsúlyozóan jeleníti meg, az már alkotói sajátosságokat hordoz.” És ez igenis hozzájárul saját fejlődéséhez.

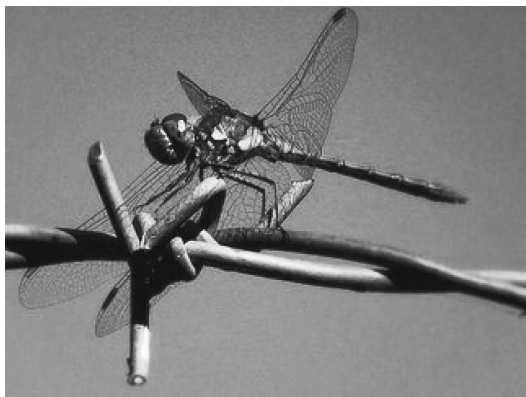
„...képekben látom a dolgokat... Ebből adódóan szeretem a dolgokat kívülről megfigyelni s nem belefolyni mindenbe (nagyon nehéz onnan reálisan látni). Szótlan, visszahúzódo. Aki benne van, az ilyennek lát.” (18 éves fiú, művészi szinten fotóz négy-öt éve)

A KÉRDŐÍVRE ADOTT VÁLASZOKBÓL

A válaszadó, fotózó középiskolások nagy többsége digitális géppel és mobillal egyaránt dolgozik. 20 százalékuk csak a mobilját használja, és kevesebb mint tizedük fotózik filmes kamerával. (Háromnegyedük otthon is használhat számítógépet.) A fiatalok túlnyomó többsége hetente többször is fotózik, kevesen vannak, akik gyakrabban vagy csak alkalmanként fényképeznek. A mit fotózol? Milyen témákat kedvelsz leginkább? kérdésre érkezett válaszok szerint a korosztálynak messze a legfontosabbak az emberek, még hozzá életkép formájában. Ezt követik a tájképek, a bulik és utána az állatok, a kedvencek. Az eredmény megegyezik az iwiw-kutatásával.

Saját magukon kívül a barátoknak és a családtagoknak készítik a fényképeket a fiatalok, és az internetre csak tizedük teszi fel.

Érdekes, hogy miután elkészítették a képet, legtöbben megnézik, megmutatják, majd elrakják, és nem foglalkoznak vele többé. Csak kevesen alakítják tovább, és még kevesebben indulnak pályázaton velük.

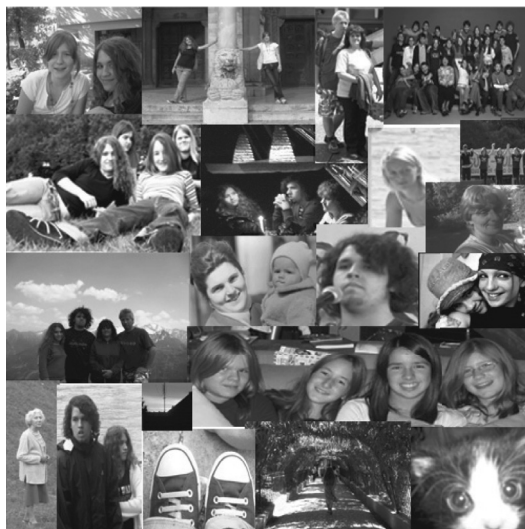

Pillanatkép. Pató Zsuzsanna, 17 éves

A szögesdróról nekem az jut eszembe, hogy azzal valamit elkerítenek, megakadályoznak, mesterséges és szúr: összességében véve elég negatívan asszociálok. Alapból csúnya, ez itt mégis elég szépen fonódik, új és fényes.

Szóval, ha belegondolok, akkor mást kapok, mintha csak úgy alaptól megítélem. A szitakötő természetes és nagyon szép. Főleg, ha süti a nap és repked. Szóval, pozitívan asszociálok. De ha belegondolok, akkor valójában egy falánk ragadozóról van szó: ellentét. És valahogy ez a két ellentét nekem kicsit párhuzamos.

A válaszadók több mint 60%-a kite-szi az általa készített fotókat a szobája falára. A tizenévesek és huszonévesek körében terjedő divat a nyomatokból, fotókból összeállított jellegzetes szobakellék, a montázsfal. „Sokféléből összeválogatott, összerakott alkotás, amelynek lényege a folyamatos teremtés, alakítás öröme. Nem végleges, befejezetlen, elemei cserélhető, bővíthető és új elemekkel kiegészíthető. Hasonló szerepet játszik, mint egyetlen fénykép. A létrehozó ember értékítéleteit, irányultságait tükrözi, ily módon a montázsfal a pszichikai én fényképe.” (MONTVAI 1985)

Oszetckzy Dorina montázsza

Néhány idézet a válaszokból:

A szobám dekorációját főképp a fotóim teszik ki, de azonkívül poszterekkel van kidekorálva (16 éves fiú).

Szobám falán egy fekete-fehér montázs van a barátaimról (16 éves lány).

A szobám meg tele van poszterekkel, de nem emberek (sztárok) vannak rajta, hanem mindenféle állat.. nekem az jobban tetszik... (14 éves lány).

Egyetlen diák írja, hogy nincs otthon fotóalbum, viszont hozzáteszi, hogy család sincs. A fotóalbum a család elengedhetetlen tartozéka, a fontosabb események tárháza. Az, aki nem fotózza a gyermekét, nemtörődöm szülőnek számít – írja Sontag (1981).

*

A képeket Szelényi Katalin válogatta.

IRODALOM

ARNETT, J. (1995): A dolescents' Uses of Media for Self-socialisation. *Journal of Youth and Adolescence*, 25.

ARNHEIM, RUDOLF (1969): *Visual Thinking*. Berkeley: University of California Press.

FÉJJA SÁNDOR (1975): *Fotóművészet és pszichológia*. Népművelési Propaganda Iroda, Budapest.

FLUSSER, VILÉM (1990): *A fotográfia filozófiája*. <http://www.artpool.hu/Flusser/flusser.html#V>

GERBNER, GEORGE (2000): *A média rejtett üzenete*. Osiris Kiadó, Budapest.

MONTVAI ATTILA (1985): *Fotográfia és kultúra*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest

NYÍRI KRISTÓF (1999): *Információs társadalom és nemzeti kultúra*. Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program Koordinációs Iroda, Budapest. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/inftars/infnemz/infnemz.htm>

RIESMANN, DAVID (1983): *A magányos tömeg*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

SONTAG, SUSAN (1981): *A fényképezésről*. Európa Kiadó, Budapest.

Szelényi Katalin